

Dr Zdravko Vincek
Poljoprivredni fakultet, Zagreb

SISTEM REGULATIVNO INTERVENTNIH MJERA NEOPHODNIH ZA REALIZACIJU DUGOROČNE PROJEKCIJE RAZVOJA POLJOPRIVREDE

Studija za projekciju dugoročnog razvoja poljoprivrede koju je izradio Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela razrađuje jednu od mogućih rješenja razvoja poljoprivrede do 1958. god. Predviđena stopa društvenog proizvoda poljoprivrede koja je u desetgodišnjem periodu od 1960 do 1970. u SRH iznosila 0,9 treba prema predviđenoj projekciji u slijedećem 15-godišnjem periodu iznositi 4,3. Takav relativno brz porast društvenog proizvoda poljoprivrede, predviđeni ciljevi razvoja kao i »određena društveno-ekonomska kretanja planirana u »studiji*» mogu se postići, ukoliko će se predviđen razvoj podsticati i usmjeravati određenim sistemom regulativno-interventnih mjera.

U toku diskusije o projekciji dugoročnog razvoja pokazala se potreba, da se jasnije formulira sistem regulativno-interventnih mjera, o kojima ovisi izvršenje predviđenog plana, pa ovaj prikaz mjera predstavlja u neku ruku dopunu ranije obavljene »studije«.

Ipak ovdje obrađen sistem mjera daje samo najosnovnije smjernice za vođenje dugoročne agrarne politike koje bi trebale omogućiti da se za svaki period razvoja izvrše potrebne kvantifikacije regulativnih mjera.

Djelovanje i efikasnost regulativno-interventnih mjera ne može se postići primjenom pojedinih mjera. Potrebno je najme sačuvati međusobnu uvjetovanost i povezanost mjera u cjeloviti u određenom periodu razvoja točno kvantificiran sistem mjera. To znači da je neophodno u okviru predviđenih mjera organizirati njihovo praćenje i analizu kako bi se za svaki period razvoja mogle dati potrebne kvantifikacije. To međutim ne isključuje da se radi boljeg razumijevanja ne izvrši i neka sistematizacija potrebnih mjera važnijih grupa problema, što je i učinjeno u ovom prikazu mjera.

Za protekli period pa i sadašnje stanje karakteristična je neuravnotežena ponuda i potražnja poljoprivrednih proizvoda, te s tim u vezi veliko kolebanje cijena i rentabilnosta proizvodnje gotovo svih poljoprivrednih proizvoda.

Dobivena projekcija razvoja poljoprivrede SRH pokazala je da su mogućnosti za proizvodnju gotovo svih proizvoda daleko veće od mogućnosti plasmana. U takvim uvjetima za skladan razvoj poljoprivrede neophodno

Studija za projekciju dugoročnog razvoja poljoprivredno-prehrambenog kompleksa SR Hrvatske do 1985. god. — Institut za ekonomiku poljoprivrede i sociologiju sela Zagreb i Prehrambeno-tehnološki institut Zagreb — izdanje biblioteke Prehrambeno-tehnološkog instituta Zagreb.

je u svakoj fazi proizvodnje i razvoja osigurati smišljenu koordiniranu akciju svih sudionika u proizvodnji kod donošenja i izvršenja plana. Neophodno je uskladiti želje pojedinih sudionika u proizvodnji s mogućnostima realizacije, kao i osigurati skladan razvoj svih onih faktora koji omogućavaju izvršenje plana. U specifičnim uvjetima velikog broja proizvođača u poljoprivredi, koji imaju veoma različite interese, uvjete za proizvodnju i različite proizvodne mogućnosti, potrebno je metodički razraditi postupak donošenja planova u poljoprivredi u okolnostima samoupravljanja i dogovaranja, te osigurati donošenje planova i onda, kad se to normalnim samoupravnim dogovorom ne može, u određenom vremenskom periodu postići, jer stanje stihijskog razvoja i proizvodnje gore je od bilo kakvog plana.

Drugi ne manje važan zadatak je, kako u prilikama postojanja velikog broja proizvođača i rasparčane i razjedinjene proizvodnje, prerade i prometa poljoprivrednih proizvoda, osigurati praćenje i funkcioniranje složenog tržišnog mehanizma. To je moguće postići samo ako se institucionalno i organizaciono osigura praćenje i pravovremeno osiguraju potrebni podaci za kvantifikaciju potrebnih mjera. Od podataka koje je neophodno osigurati navest ćemo najvažnije:

— kretanje proizvodnje, zaliha prometa, potrošnje, te na temelju potrebnih bilanci organizirati izradu kratkoročnih prognoza ponude i potražnje za pojedine poljoprivredne proizvode. Naravno neophodno je također organizirati adekvatnu službu praćenja, omogućiti kompjuterizaciju tog procesa i osigurati pravovremeno obavješćavanje svih aktera u proizvodnji u cilju reguliranja tržišta treba poduzimati odgovarajuće unaprijed dogovorene mjere kao što su npr. ugovaranje proizvodnje, intervencije zaliha, i premijama intervencija uvozom i izvozom, te ako je to potrebno poduzimati i odgovarajuće sankcije.

Za vođenje agrarne politike koja će osigurati i usmjeravanje razvoja poljoprivrede i društveno-ekonomskih odnosa u željenom pravcu, potrebno je, pored stalne službe praćenja ponude i potražnje, omogućiti praćenje troškova proizvodnje pojedinih proizvoda kod osnovnih nosilaca proizvodnje. Jedino stalno praćenje stanja i uvjeta proizvodnje za pojedine proizvode kao i za pojedine karakteristične nosioce proizvodnje može omogućiti da se izvrše potrebne kvantifikacije za vođenje konsistentne agrarne politike.

Planom razvoja poljoprivrede predviđena su znatna investiciona sredstva za razvoj društvenog sektora kao i za razvoj specijaliziranih individualnih gospodarstava.

Predviđeno je da se investicijama postigne potrebna produktivnost rada koja će osigurati potreban dohodak i tako osigura potreban rast određenih poljoprivrednih proizvoda, razvoj određenih proizvodnih struktura te osigura brži razvoj socijalističkih odnosa na selu. Kako na dohodak i predviđena kretanja u znatnoj mjeri utječe i politika cijena to je nemoguće problem proširene reprodukcije odvojiti od vođenja određene konsistentne politike

cijena. Spomenuli smo da značajno mjesto u politici cijena treba imati reguliranje ponude i potražnje, no pored toga značajno mjesto u agrarnoj politici imaju investicije koje osiguravaju potreban nivo produktivnosti rada i dohotka, a o cijenama, osim toga, ovisi i mogućnost izdvajanja dijela dohotka za investicije.

Kod ocjene akumulativnih mogućnosti poljoprivrede za proširenu reprodukciju vodilo se kod razrade projekcije razvoja poljoprivrede računa o nekoliko specifičnih karakteristika poljoprivredne proizvodnje. Prije svega poljoprivredni proizvodi čine najznačajniji dio troškova u troškovima života svih kategorija domaćinstava, a naročito su visoki kod domaćinstava s niskim dohotkom. Zbog toga neznatna poskupljenja hrane najteže pogađaju domaćinstva s niskim dohotkom. Zbog toga poskupljenje ishrane, najbrže se odražava na troškove života i poskupljenje svih ostalih proizvoda. Pored toga poljoprivredna proizvodnja u našoj zemlji po svojoj strukturi i odnosima u proizvodnji bitno se razlikuje od ostalih privrednih grana. U većini privrednih grana proizvodnja se odvija gotovo u cijelosti u društvenom sektoru integriranom u krupne i međusobno povezane organizacije, gdje je moguće samoupravnim dogovorima i svjesnim političkim akcijama voditi određenu politiku cijena, osobnih dohodaka i proširene reprodukcije. Najveći dio poljoprivredne proizvodnje raste na veliki broj različitih i različito opremljenih proizvođača. Samo u SRH ima ih više od 500.000 poljoprivrednih domaćinstava. U takvim uvjetima nemoguće je usmjeravati osobne dohotke i investicije proizvođača dogovorima. Zbog toga proizvodna i investicijska politika nema odgovarajućih efekata, ako se vodi samo politikom cijena jer na taj način veći dio dohotka ostvaren povišenjem cijena ne odlazi na proširenu reprodukciju a često i nekontrolirano odlazi iz poljoprivrede. Zbog toga rješenja koja se najčešće koriste u drugim granama privrede i odgovaraju za privredu kao cjelinu ne daju u poljoprivredi odgovarajuće rezultate. Vodeći računa o spomenutim specifičnostima očito je da se sredstva potrebna za razvoj i usmjeravanje poljoprivrede ne mogu osigurati samo povećanjem cijena i razvojnim premijama. Pored povećanja i promjena odnosa između nekih cijena u poljoprivredi, značajan izvor sredstava za investicije morao bi se formirati iz poreza na promet pojedinih poljoprivrednih proizvoda. Kod toga potrebno je naravno voditi računa da povećanje raspona između otkupnih i prodajnih cijena ne stimulira previše naturalnu proizvodnju što bi se nepovoljno odrazilo na specijalizaciju i produktivnost rada u poljoprivredi. Obzirom da cijene prehrambenih proizvoda imaju veliki utjecaj na troškove života svih radnih ljudi, bit će potrebno u narednom periodu pored razvojnih premija intervenirati u poljoprivredi investicijama pomoću sredstava akumuliranih u drugim granama privrede, kako bi se investicijama spriječilo daljnje zaostajanje produktivnosti rada u poljoprivredi, snizila cijena koštanja poljoprivrednim proizvodima i tako omogućio brži razvoj i intenzifikacija poljoprivredne proizvodnje.

Usmjeravanje razvoja predviđenih specijaliziranih robnih proizvođača uz istovremeno uključivanje individualnih proizvođača u socijalistički društveni proces proizvodnje, moguće je razvijati, na bazi zajedničkog ulaganja društvenog i privatnog sektora kao i određenom poreznom politikom a ne kao što se često čini kreditiranjem privatnog sektora. Naravno takav pris-

tup socijalističkom preobražaju sela zahtijeva i veće angažiranje društvenih sredstava koja se ne mogu akumulirati samo u okviru postojećeg društvenog sektora poljoprivrede. Polazeći od naučnih stavova studija za projekciju dugoročnog razvoja poljoprivrede, polazi od pretpostavke da korištene cijene u studiju ne osiguravaju potrebnu akumulaciju za razvoj poljoprivrede te se zbog toga mora ispitati mogućnost izdvajanja potrebnih sredstava za investicije preljevanjem iz drugih grana privrede.

Studija predviđa da pored određene politike cijena i premija značajno mjesto u brzom razvoju poljoprivrede u narednom periodu ima sistem regresa za onaj neprodukcijski materijal čije korištenje ima ne samo ekonomski već i općedruštveno značenje za cijelu zemlju. Naročito je istaknuta potreba razrade sistema regresa za mineralna gnojiva koji je neophodan da bi se postigao predviđen rast proizvodnje koja je direktno ovisna o relativno naglom porastu potrošnje mineralnog gnojiva (potrošnja mineralnog gnojiva treba se povećati za 4,5 puta u 15 g. periodu).

Određena stalna intervencija regresima naročito za mineralna gnojiva neophodna je naročito u okolnostima proklamirane politike relativno nižih cijena za poljoprivredne proizvode značajnih investicija za melioracije, kao i zbog potrebe da se intenzivnije koriste svi zemljišni kapaciteti uključujući i površine nerobnih poljoprivrednih proizvođača.

Iznesena problematika regulativno-interventnih mjera obuhvatila je veoma grubo samo najznačajnije faktore budućeg razvoja poljoprivrede. Pored toga, ostalo je još niz, nespomenutih i nedovoljno razrađenih problema kao što su na primjer problemi udruživanja, problemi oporezivanja itd. koji traže posebnu detaljniju razradu, koja nije obuhvaćena prilikom razrade navedene projekcije.

KRATKI SADRŽAJ

Projekcijom dugoročnog razvoja poljoprivrede do 1985. god. predviđen je relativno brz razvoj poljoprivredne proizvodnje. Predviđeni ciljevi razvoja kao i planirana društveno ekonomska kretanja u poljoprivredi mogu se postići ukoliko će se predviđeni razvoj podsticati i usmjeravati određenim sistemom regulativno-interventnih mjera. Obradjen sistem mjera obuhvaća veoma sažeto samo najosnovnije smjernice buduće agrarne politike koji treba da omogućiti da se za svaki period razvoja izvrše kvantifikacije potrebnih regulativnih mjera. Iz širokog spektra te interesantne problematike izabrani su samo slijedeći problemi:

— organizacioni i institucionalni problemi koji treba da pomognu mehanizmu tržnog reguliranja ponude i potražnje pojedinih poljoprivrednih proizvoda

— problemi cijene i proširene reprodukcije u specifičnim uvjetima razvoja poljoprivredne proizvodnje

— mjesto, uloga i značenje premije i regresa za daljnji razvoj poljoprivredne proizvodnje.

Djelovanje i efikasnost regulativno-interventnih mjera ne može se postići primjenom pojedinih mjera, već je potrebno poštovati međusobnu povezanost i povezanost mjera, u cjeloviti u određenom periodu razvoja točno kvantificiran sistem mjera.